

УДК 338:340:504.42 (477)

**ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ
ДИРЕКТИВИ 2008/56/ЄС ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ РАМОК ДІЯЛЬНОСТІ
СПІВТОВАРИСТВА У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО
МОРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ**

**INSTITUTIONAL BACKGROUND IMPLEMENTATION OF
DIRECTIVE 2008/56/EC ESTABLISHING A FRAMEWORK FOR
COMMUNITY ACTION IN THE FIELD OF MARINE ENVIRONMENTAL
POLICY IN UKRAINE**

Наталія КОРЖУНОВА,
кандидат економічних наук,
Державна установа «Інститут
економіки природокористування та
сталого розвитку Національної
академії наук України», Київ

Nataliia KORZHUNOVA,
Candidate of Economics,
Public Institution «Institute of
Environmental Economics and
Sustainable Development of the National
of Sciences of Ukraine», Kyiv

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами зумовило певні зобов'язання щодо приведення вітчизняного законодавства у відповідність до вимог європейського права.

Важливе значення для України має імплементація Директиви 2008/56/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища (Рамкова Директива про морську стратегію), оскільки використання морського середовища з урахуванням екосистемного підходу та принципу інтегрованого управління сприяє поліпшенню стану довкілля, збереженню біорізноманіття, розвитку галузей морегосподарського комплексу, перш за все рибальства, аквакультури, рекреації й туризму.

Директива 2008/56/ЄС спрямована на досягнення доброго екологічного стану морських вод і захисту морських ресурсів, від яких залежить економічна та соціальна діяльність. Основні етапи реалізації цього документа включають: 1) набуття чинності законами, підзаконними актами та адміністративними положеннями, необхідними для виконання Директиви 2008/56/ЄС; визначення уповноваженого органу (органів) влади, відповідального за її впровадження; 2) початкову оцінку сучасного стану морських вод; визначення їхнього доброго екологічного стану; встановлення екологічних цілей та індикаторів для морських вод; розробку програми моніторингу для здійснення поточної оцінки та регулярного оновлення цілей; 3) підготовку комплексу заходів для досягнення доброго екологічного стану.

Аналіз можливостей впровадження Директиви 2008/56/ЄС свідчить, що на сьогодні існує низка проблем інституціонального, фінансового, технологічного та інформаційного характеру, які можуть вплинути на ефективність реалізації її положень. Перш за все вдосконалення потребує нормативно-правова база щодо охорони морського середовища та регулювання діяльності

морегосподарського комплексу. Для інтеграції екологічної політики в інші сектори необхідна скоординована та узгоджена діяльність представників влади, бізнесу й громади. Важливим питанням є вдосконалення організаційної структури та розробка програми заходів для державного екологічного моніторингу морського середовища як на національному, так і регіональному рівнях. Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів, виникає необхідність створення портфеля інвестиційних проектів, спрямованих на вирішення проблем охорони морського середовища.

Ключові слова: морська стратегія, імплементация, директива, інституціональні передумови.

The signing of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States has led certain obligations to bring Ukrainian legislation in line with European law.

The implementation of the Directive 2008/56/EC establishing a framework for Community action in the field of environmental policy on the marine environment (Marine Strategy Framework Directive) are important for Ukraine. The use of the marine environment, taking into account the ecosystem approach and the principle of integrated management improves the environment, biodiversity, development of industries marine complex, especially commercial fish and shellfish, recreation and tourism.

Directive 2008/56/EC aims to achieve good environmental status of marine waters and to protect the marine resources that affect the economic and social activities. The main stages of the implementation of Directive 2008/56/EC include: 1) adoption of national legislation and designation the authority or authorities competent for the implementation of this Directive; 2) initial assessment of the current environmental status of marine waters; determine good environmental status for marine waters and establishment environmental targets and associated indicators; establishment of monitoring program for the development of ongoing assessment and regular updating purposes; 3) development programme of measures to achieve good environmental status.

Analysis of possibilities implementing Directive 2008/56/EC states that at present a number of problems of institutional, financial, technological and informational nature, which may affect the efficiency of its provisions. First of all, needs to be improved legal framework for the protection of the marine environment and regulation of marine economy. To integrate environmental policy in other sectors requires coordinated and consistent activity of representatives of government, business and community. An important issue is to improve the organizational structure and the development of a program of measures for state environmental monitoring of the marine environment, both at national and regional levels. Given the limited financial resources raises the question of the creation of a portfolio of investment projects aimed at solving the problems of the marine environment.

Key words: marine strategy, implementation, directive, institutional background.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами

зумовило певні зобов'язання щодо приведення вітчизняного законодавства у відповідність до вимог європейського права [1]. Додаток XXX глави 6 «Навколишнє природне середовище» визначає 26 директив і три регламенти, які необхідно імплементувати в українське законодавче поле.

Важливе значення для нашої держави має впровадження Директиви 2008/56/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища (Рамкова Директива про морську стратегію), оскільки використання морського середовища з урахуванням екосистемного підходу та принципу інтегрованого управління сприяє поліпшенню стану довкілля, збереженню біорізноманіття, розвитку галузей морегосподарського комплексу, перш за все рибальства, аквакультури, рекреації й туризму.

Метою дослідження є аналіз положень Директиви 2008/56/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи від 17 червня 2008 р. про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища (Рамкова Директива про морську стратегію) та визначення інституціональних передумов для її ефективного впровадження в Україні.

Директива 2008/56/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи від 17 червня 2008 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища (Рамкова директива про морську стратегію) спрямована на досягнення доброго екологічного стану морських вод і захисту морських ресурсів, від яких залежить економічна та соціальна діяльність. Вона поєднує охорону й стале використання і є необхідною умовою для досягнення зеленої економіки. Директива повинна, зокрема, сприяти інтегруванню екологічних аспектів до усіх секторальних політик з використанням екосистемного підходу та адаптивного управління. Директива встановлює рамки, на основі яких держави повинні вжити необхідних заходів для досягнення або підтримки доброго екологічного стану морського середовища на період до 2020 р. [2].

Апроксимація Директиви 2008/56/ЄС включає три головні етапи: транспозицію, імплементацию та забезпечення дотримання [3]. Транспозиція – це перенесення окремих положень директив у національне законодавство протягом визначеного періоду часу. Україна повинна впродовж двох років з моменту набуття чинності Угодою про асоціацію ухвалити закони, підзаконні акти та адміністративні положення, необхідні для виконання Директиви 2008/56/ЄС.

Охорона морського природного середовища в Україні здійснюється правовими засобами в рамках національного законодавства та на основі міжнародних угод. Основними правовими документами, що безпосередньо стосуються питання охорони морського середовища в Україні, є Водний кодекс України № 213/95-ВР від 6 червня 1995 р., Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Концепції охорони та відтворення навколишнього природного середовища Азовського і Чорного морів» № 1057 від 10 липня 1998 р. та Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів» № 2333-III від 22 березня 2001 року [4–6]. Правову основу для міжнародного співробітництва перш за все становлять

«Конвенція про захист Чорного моря від забруднення» (Бухарестська Конвенція, 1992 р.) та низка нормативних актів, спрямованих на вирішення її завдань (Стратегічний план дій з охорони навколишнього середовища та реабілітації Чорного моря, 1996 та 2009 р. й ін.) [7–9].

Аналіз нормативно-правової бази України щодо охорони морського середовища та положень Директиви 2008/56/ЄС свідчить, що основні питання, які необхідно відобразити в законодавстві, стосуються сфери застосування, дефініцій (добрий екологічний стан, екосистемний підхід та ін.); уточнення цілей, завдань, індикаторів для визначення доброго екологічного стану морського середовища; державного моніторингу морських вод; організаційного забезпечення та координації діяльності; інформування громадськості й звітності.

Організаційне забезпечення та координація діяльності здійснюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів за участю заінтересованих центральних, місцевих органів виконавчої влади відповідно до їх повноважень. Планом імплементації Директиви 2008/56/ЄС головним виконавцем визначено Мінприроди України [10].

Після юридичної транспозиції і встановлення компетентного органу, відповідального за реалізацію Директиви 2008/56/ЄС, необхідно здійснити практичне впровадження вимог та стандартів ЄС, що включає два етапи: підготовчий та розробку програми заходів (табл. 1).

Таблиця 1

Основні етапи впровадження Директиви 2008/56/ЄС

Етап	Час впровадження з дати набуття чинності Угоди, років
Набуття чинності законами, підзаконними актами та адміністративними положеннями, необхідними для виконання положень Директиви (Ст. 26)	2
Визначення уповноваженого органу (органів) влади, відповідального за застосування Директиви (Ст. 7)	2
Комісії подається перелік призначених уповноважених органів влади згідно з Додатком II (Ст. 7)	2,5
Початкова оцінка сучасного стану морських вод (Ст. 5, Ст. 8)	4
Визначення доброго екологічного стану для морських вод (Ст. 5, Ст. 9)	4
Встановлення екологічних цілей та індикаторів для морських вод (Ст. 5, Ст. 10)	4
Розробка програми моніторингу для здійснення поточної оцінки та регулярного оновлення цілей (Ст. 5, Ст. 11)	6
Підготовка програми заходів для досягнення доброго екологічного стану (Ст. 5, Ст. 13)	7
Впровадження Директиви (Ст. 13)	8
Публікація звіту про оцінку імплементації Директиви (Ст. 20)	10

Перший етап передбачає проведення поточної оцінки стану морів. Початкове оцінювання стану морського середовища може бути здійснене на основі даних моніторингу та звітності національних і регіональних досліджень. Воно повинно ґрунтуватися на існуючих даних і включати аналіз елементів, істотних характеристик поточного екологічного стану морського середовища (фізичні, хімічні, біологічні, типи середовищ існування). Крім того, необхідно здійснити аналіз антропогенного впливу на морське середовище з визначенням основних видів впливу й тиску, яким піддаються морські води, а також соціально-економічний аналіз використання морського середовища та вартості збитків у результаті погіршення стану морського середовища (Додаток III Директиви 2008/56/ЄС). Оцінка екологічного стану морських вод свідчить, що основними проблемами є збереження, захист біорізноманіття та місць його існування; евтрофікація; забруднення хімічними елементами. Найбільший тиск на морське середовище чинять прибережна інфраструктура, сільське господарство, рибний промисел, мореплавство, туризм та рекреація.

На основі аналізу стану морського середовища необхідно визначити його екологічні параметри. При цьому потрібно врахувати 11 дескрипторів якості, що представлені в Додатку I Директиви 2008/56/ЄС: біорізноманіття, місцеві види, популяції комерційних видів риб та моллюсків, усі елементи харчових морських ланцюгів, евтрофікація, цілісність морського дна та стан бентичних екосистем, зміна гідрографічних умов, концентрація забруднюючих речовин у воді та в морепродуктах, кількість відходів і шумове забруднення. Аналіз досвіду країн ЄС свідчить, що при визначенні доброго екологічного стану виникла низка проблем, пов'язаних перш за все з нечіткістю власне дефініції в Директиві 2008/56/ЄС [11, 12]. Тому у звітах європейських країн було представлено близько 20 формулювань цього поняття. В Україні при визначенні доброго екологічного стану морського середовища необхідно врахувати досвід цих держав та забезпечити скоординовані дії насамперед з країнами Чорноморського регіону.

Наступним етапом є встановлення цілей та індикаторів для досягнення доброго екологічного статусу. Необхідно окреслити цілі для забезпечення ідеальних умов на основі визначення доброго екологічного стану; вимірювані цілі та їх відповідні показники, що дозволяють реалізацію нагляду та оцінки; оперативні цілі, пов'язані із заходами щодо конкретної імплементації, які полегшують її виконання. При цьому потрібно враховувати ефективність витрат, зниження ризику для морського середовища, переваги для соціально-економічного розвитку. Також екологічні цілі повинні бути адекватними й узгодженими, тобто сумісні із цілями, які Співтовариство та держави-члени зобов'язалися досягнути з огляду на відповідні регіональні й міжнародні угоди.

Для оцінки стану морського середовища важливе значення має система моніторингу, оскільки вона дозволяє оцінити та визначити здобутки для досягнення доброго екологічного стану. Вимоги до розробки програми моніторингу представлені в Додатку V Директиви 2008/56/ЄС. Система моніторингу морського середовища України є невід'ємною частиною державного екологічного моніторингу і регулюється постановами Кабінету Міністрів України «Положення про державну систему моніторингу довкілля» № 391 від 30 березня

1998 року та «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод» № 815 від 20 липня 1996 [13, 14]. Сучасна державна система моніторингу не забезпечує вимірювання всього спектру показників, необхідних для визначення доброго екологічного стану. Основними причинами є недосконалість нормативно-правова база, недостатнє фінансування, застаріла приладова-технічна база та низький рівень координації діяльності суб'єктів екологічного моніторингу.

Для визначення дій, необхідних для досягнення доброго екологічного стану морського середовища, розробляється програма заходів (Додаток VI). Це правила, що регулюють вплив діяльності на морське середовище, керівні принципи стосовно його використання, контроль і зменшення забруднення, конкретні заходи щодо збереження морського середовища, збереження та відновлення морських видів. Програма заходів повинна бути спрямована на виконання вимог Директиви 2008/56/ЄС, а також враховувати міжнародні вимоги, потреби відповідного морського регіону. Основними принципами, що становлять основу розробки заходів, є попередження та превентивної діяльності, діяльність щодо попередження забруднення переважно у джерелі забруднення та принцип «забруднювач платить».

Аналіз можливостей апроксимації положень Директиви 2008/56/ЄС свідчить, що основними проблемами є інституціональні, фінансові, технологічні та інформаційні (табл. 2).

Таблиця 2

SWOT-аналіз процесу апроксимації Директиви 2008/56/ЄС

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
Розвиток національного законодавства щодо охорони морського середовища	Слабке виконання національних законодавчих актів
Участь у діяльності регіональних морських структур (Комісія з захисту Чорного моря від забруднення)	Недостатня координація між структурними елементами
Розвиток спільних міжнародних програм щодо охорони морського середовища	Недосконалість екологічного моніторингу
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
Фінансова підтримка міжнародної спільноти	Недостатнє фінансування природоохоронних заходів
Наявність наукового потенціалу	Низька інституціональна спроможність

Для ефективного впровадження Директиви 2008/56/ЄС в Україні необхідно: підвищення узгодженості дій держави, бізнесу та громади; інтеграція морської екологічної політики в усі сектори морегосподарського комплексу; удосконалення системи моніторингу морського середовища (узгодження показників, оновлення й технічне забезпечення); покращення інформаційної підтримки, створення бази даних щодо сучасного стану морського середовища з використанням ГІС технологій.

Крім того, стан морського середовища та ефективність досягнення доброго екологічного статусу будуть залежати від впровадження Директиви Європейського парламенту та Ради Європи 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності у сфері водної політики, Директиви 91/271/ЄС про очистку міських стічних вод, Директиви 91/676/ЄС про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами із сільськогосподарських джерел, Директиви 2009/147/ЄС про захист диких птахів, Директиви Ради 92/43/ЄЕС про збереження природних середовищ існування, дикої флори та фауни.

Враховуючи стан фінансування природоохоронних заходів в Україні, необхідно відзначити, що в структурі витрат понад 80 % становлять кошти підприємств. Аналіз сучасного соціально-економічного стану країни свідчить, що фінансування природоохоронних витрат як з Державного бюджету, так і за кошти підприємств у період 2016–2017 років значно нижчий, ніж у попередні роки. Тому гостро стоїть питання визначення джерел фінансування та пріоритетних напрямів покращення стану морського середовища. Необхідно ширше впроваджувати методи проектного управління. Важливе значення має створення фондів суверенного добробуту за участю держави, бізнесу й громади, які дають можливість акумулювати кошти від морегосподарської діяльності та більш ефективно їх використовувати для відновлення морських екосистем.

ВИСНОВКИ

Впровадження Директиви 2008/56/ЄС має важливе значення для України, оскільки покращення екологічного стану морського середовища матиме значний екологічний ефект, зокрема збереження біорізноманіття, підвищення комерційних видів риб та морепродуктів. Економічний результат проявлятиметься в розвитку рибпромислової галузі, туризму та рекреації. Соціальний ефект полягатиме у безпечному стані морського середовища для рекреації, безпеці харчових продуктів та підвищенні зайнятості й добробуту громадян.

Для ефективної реалізації положень Директиви 2008/56/ЄС необхідними є вдосконалення нормативно-правової бази щодо охорони морського середовища та забезпечення виконання законодавчих актів; інтеграція морської екологічної політики до інших секторів господарської діяльності; адаптація екологічного моніторингу до вимог міжнародних організацій та законодавства Європейського Союзу; покращення науково-технічного забезпечення; підвищення інформаційної складової. В умовах обмеженості фінансових ресурсів гостро стоїть питання визначення джерел фінансування та пріоритетних напрямів покращення стану морського середовища. Необхідно ширше впроваджувати методи проектного управління. Важливого значення набуває створення фондів суверенного добробуту за участю держави, бізнесу й громади, які дають можливість акумулювати кошти від морегосподарської діяльності та більш ефективно їх використовувати для відновлення морських екосистем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» № 847-р від 17 вересня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-p>.
2. DIRECTIVE 2008/56/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive).
3. Guide to the Approximation of European Union Environmental Legislation [Electronic resource]. – Available at : <http://ec.europa.eu/environment/archives/guide/part1.htm>.
4. Водний кодекс України № 213/95-ВР від 06 червня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції охорони та відтворення навколишнього природного середовища Азовського і Чорного морів» № 1057 від 10 липня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-98-n>.
6. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів» № 2333-III від 22 березня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2333-14>.
7. The Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution [Electronic resource]. – Available at : <http://www.blacksea-commission.org/convention-fulltext.asp>.
8. Strategic Action Plan for the Rehabilitation and Protection of the Black Sea (1996) [Electronic resource]. – Available at : <http://www.blacksea-commission.org/bssap1996.asp>.
9. Strategic Action Plan for the Environmental Protection and Rehabilitation of the Black Sea (adopted in Sofia, Bulgaria, 17 April 2009) [Electronic resource]. – Available at : <http://www.blacksea-commission.org/bssap2009.asp>.
10. План імплементації Директиви 2008/56/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища (Рамкова Директива про морську стратегію) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua/document/.../Dir_2008_56.p.
11. DEVOTES recommendations for the implementation of the Marine Strategy Framework Directive [Electronic resource]. – Available at : http://www.devots-project.eu/wp-content/uploads/2014/10/DEVOTES_Deliverable-1-5.pdf.
12. EUROPEAN COMMISSION Brussels, 20.2.2014 COM(2014) 97 final Report from the Commission to the Council and the European Parliament. The first phase of implementation of the Marine Strategy Framework Directive (2008/56/EC) The European Commission's assessment and guidance {SWD(2014) 49 final} [Electronic resource]. – Available at : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0097&from=EN>.

13. Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про державну систему моніторингу довкілля» № 391 від 30 березня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/391-98-n>.

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод» № 815 від 20 липня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/815-96-n>.

REFERENCES

1. Cabinet of Ministers of Ukraine «On the implementation of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States» № 847-p. of 17 September 2014 r. [Electronic resource]. – Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-p>.

2. DIRECTIVE 2008/56/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive).

3. Guide to the Approximation of European Union Environmental Legislation [Electronic resource]. – Available at : <http://ec.europa.eu/environment/archives/guide/part1.htm>.

4. Water Code of Ukraine № 213/95-BP of 06 June 1995 r. [Electronic resource]. – Available at : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/213/95-bp>.

5. Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Concept of protection and restoration of the environment Azov and Black Seas» № 1057 of 10 July 1998 r. [Electronic resource]. – Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-98-n>.

6. The Law of Ukraine «On Approval of the National Programme of Protection and Rehabilitation of the Azov and Black Seas» № 2333-III of 22 March 2001 r. [Electronic resource]. – Available at <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2333-14>.

7. The Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution [Electronic resource]. – Available at : <http://www.blacksea-commission.org/convention-fulltext.asp>.

8. Strategic Action Plan for the Rehabilitation and Protection of the Black Sea (1996) [Electronic resource]. – Available at : <http://www.blacksea-commission.org/bssap1996.asp>.

9. Strategic Action Plan for the Environmental Protection and Rehabilitation of the Black Sea (adopted in Sofia, Bulgaria, 17 April 2009) [Electronic resource]. – Available at : <http://www.blacksea-commission.org/bssap2009.asp>.

10. Plan implementing Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council establishing a framework for Community action in the field of environmental policy on the marine environment (Marine Strategy Framework Directive) [Electronic resource]. – Available at : www.kmu.gov.ua/document/.../Dir_2008_56.p.

11. DEVOTES recommendations for the implementation of the Marine Strategy Framework Directive [Electronic resource]. – Available at : http://www.devotes-project.eu/wp-content/uploads/2014/10/DEVOTES_Deliverable-1-5.pdf.

12. EUROPEAN COMMISSION Brussels, 20.2.2014 COM(2014) 97 final Report from the Commission to the Council and the European Parliament. The first phase of implementation of the Marine Strategy Framework Directive (2008/56/EC) The European Commission's assessment and guidance {SWD(2014) 49 final} [Electronic resource]. – Available at : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0097&from=EN>.

13. Cabinet of Ministers of Ukraine «Regulations on the State System of Environmental Monitoring» № 391 on March 30 1998 r. [Electronic resource]. – Available at : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/391-98-n>.

14. Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the state water monitoring» № 815 of July 20 1996 r. [Electronic resource]. – Available at : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/815-96-n>.